

26.2.2019

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo@stm.fi

LAUSUNTOPYYNTÖNNE ASIANUMEROLLA STM 449/2019

Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu-raportista

Taustaa Pohjanmaan sovittelutoimisto on tutustunut lausuntoa koskevaan Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu-raporttiin ja pohtinut erityisesti siinä esitettyjen kehittämissuositusten mahdollista toteutusta. Pohjanmaan sovittelutoimistolla on pitkät perinteet rikos- ja riita-asoiden sovittelupalvelun tuottamisesta ja myös lähisuhdeväkivallan sovitteluun ja sen prosesseja on kehitetty jatkuvasti vastaamaan kansallista ja kansainvälistä lainsäädäntöä, asiakkaiden tarpeita sekä jatko- ja tukipalveluihin ohjauksen vaatimuksia. Pohjanmaan sovittelutoimisto toimii palveluntuottajana Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakuntien 23 kunnassa. Toimistolla on toimipisteet Vaasassa ja Kokkolassa sekä 60 koulutettua sovittelijaa. Tarjoamme sovittelupalveluita alueemme kaikissa kunnissa.

Pohjanmaan sovittelutoimiston lausunto on koottu rakenteeltaan vastaamaan työryhmän esittämiin kehittämissuosituksiin.

Kehittämiskokonaisuus 1. Sovitaan yhteiset kriteerit millaisia tapauksia voidaan ohjata sovitteluun.

Lähisuhdeväkivaltatapauksessa aloitteen sovitteluun voi tehdä vain poliisi tai syyttäjä. Asiakkaat eivät voi itse tehdä sovittelualoitetta, kun kyseessä on lähisuhdeväkivalta. Poliisi ja syyttäjä arvioivat tapauksen soveltuvuutta sovitteluun. Sovitteluun ei lähetetä törkeitä tekemuotoja. Työryhmä ehdottaa, että poliisissa lähisuhdeväkivaltarikosten tutkinta keskitetään tutkijoille, jotka on koulutettu lähisuhdeväkivaltailmiöistä ja sovittelusta. Kannatamme ehdotusta keskittää rikostutkinta lähisuhdeväkivaltaan erikoistuneille poliiseille.

Työryhmä ehdottaa, että sovitaan yhteiset kriteerit sovitteluun ohjaukseen ja arvioidaan sovittelun edellytykset käyttäen systemaattisia työvälineitä. Pohjanmaan sovittelutoimistolla on hyvä yhteistyö Pohjanmaan poliisilaitoksen sekä Pohjanmaan syyttäjänviraston kanssa. Ehdotuksen mukaan poliisin vähimmäistutkinta on oltava tehtynä ennen sovitteluun ohjaamista ja poliisin tulee arvioida riskin väkivallan uusiutumisen mahdollisuudesta ja selvitettävä, että sovittelu on uhrin edun mukaista. Pohjanmaan sovittelutoimistolla on hyvä yhteistyö Pohjanmaan poliisilaitoksen sekä Pohjanmaan syyttäjänviraston kanssa. Pohjanmaan sovittelutoimiston kanta on, että alueellamme tutkijat tekevät arvioinnin hyvin ja aloitteet, jotka sovittelutoimisto saa lähisuhdeväkivalta-asioissa, on arvioitu soveltuvan sovitteluun ja osapuolilla on tieto asiasta ja sen ohjautumisesta sovitteluprosessiin. Pohjanmaan sovittelutoimistoon tuli vuonna 2018 yhteensä 525 sovittelualoitetta, joista purettuja lähisuhdeväkivaltarikoksia oli yhteensä 122. Rikoksia aloitteissa oli 168, näistä lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessi alkoi edellytysten selvittämisen jälkeen 116 tapauksessa, josta keskeytyi ennen yhteistapaamista 11. Lähisuhdeväkivaltatapauksissa rikosnimike oli 51 tapauksessa lievä pahoinpitely ja 116 tapauksessa pahoinpitely. Yhdessä aloitteessa nimikkeenä oli törkeä pahoinpitely, yhtään seksuaalirikosta ei lähisuhdeväkivallan aloitteissa ollut. Lähisuhdeväkivalta-aloitteissa asianomistajana naisia oli 109 ja miehiä 59. Miehiä epäiltyinä oli 72 ja naisia 30. Useissa jutuissa osapuolet olivat sekä epäiltyjä että asianomistajia.

65100 VAASA

65100 VASA

Vaihde

Växel

Sähköposti: pohjanmaan.sovittelu@vaasa.fi / E-post: osterbottens.medling@vasa.fi

Puhelin (06) * 325 2580

Telefon (06) * 325 2580

Puhelin (06) * 325 1111

Telefon (06) * 325 1111

325 2931, 325 2932

325 2931, 325 2932

S-posti: etunimi.sukunimi@vaasa.fiE-post: formamn.efternamn@vasa.fi

fax (06) 325 2933

Kehittämiskokonaisuus 2. Luodaan yhtenäinen ohjaus ja systemaattiset työvälineet lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun edellytysten arvioimiseen, sovittelun ja sovittelun keskeyttämisen avuksi.

Sovittelun edellytykset

Lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten selvittäminen on sovittelutoimiston perustyötä. Siihen on sovittu selkeät ja yhdenmukaiset kriteerit. Edellytyksistä ensimmäinen on asiakkaan suostumus. Ennen suostumuksen antamista asiakkaille on selvitetty sovittelun merkitys, kulku ja periaatteet. Muut tärkeimmät kriteerit ovat seuraavat:

- sovitteluun ei oteta toistuvaa/pitkäkestoista väkivaltaa
- sovitteluun voi sama pari päästä vain kerran
- sovittelu edellyttää, että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja että sovittelu on uhrin edun mukaista
- sovittelupalvelua ei myönnetä, jos ilmassa on väkivallan uhkaa tai on ilmeistä, että toinen osapuoli yrittää käyttää sovittelua hyväkseen esim. väistääkseen rikosvastuun. Sovittelu ei lähisuhdeväkivaltarikoksissa koskaan poista syyttäjän syyteharkintaoikeutta. Lopullisen päätöksen asian etenemisestä oikeuden käsittelyyn tekee aina syyttäjä.
- sovittelupalvelua ei myönnetä, mikäli väkivallan tekijä ilmaisee hyväksyvänsä väkivallan konfliktin ratkaisukeinona
- sovittelupalvelua ei myönnetä, jos edellytysten selvittelyssä ilmenee painostusta, uhkailua tai kiristystä jommankumman osapuolen taholta.

Sovittelun edellytysten selvittämiseksi sovittelutoimiston ammattihenkilöstöllä on sovitut, yhdenmukaiset periaatteet ja käytännöt. Sovittelun edellytyksiä tarkastellaan koko sovitteluprosessin ajan eikä osapuolten erillistapaamisista edetä yhteiseen tapaamiseen, mikäli edellytykset eivät täyty. Pohjanmaan sovittelutoimistossa noudatetaan Lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 13/2005) periaatteita. Asia on herättänyt paljon keskustelua. Kannatamme valtakunnallista keskustelua ja tarkempien kriteerien yhteen kokoamista esimerkiksi suositusten muotoon sovittelutoimistoiden käyttöön. Kannatamme työryhmän ehdotuksia koskien erikseen perustettavaa lähisuhdeväkivallan työryhmää ja sen tehtäviä (esimerkiksi toistuvuus- käsittelyn määrittely sekä keskeyttämisen kriteerien määrittely). Yhteisten linjausten jalkauttaja voisi olla koulutusten ja ohjeistuksen muodossa THL yhteistyössä sovitteluun ohjaavien tahojen kanssa. Jalkauttamistyö olisi hyvä toteuttaa yhdessä sovittelutoimistoiden, poliisilaitosten ja syyttäjänvirastojen kanssa. Kannatamme työryhmän ehdotusta lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä.

Sovitteluprosessi lähisuhdeväkivallan sovittelussa

Sovitteluprosessi käynnistyy saadun sovittelualoitteen pohjalta, mikäli osapuolet antavat suostumuksensa sovitteluun ja sovittelun muut lainmukaiset edellytykset täyttyvät. Lähisuhdeväkivallan sovitteluun erityiskoulutuksen saaneet sovittelijat sopivat asiakkaiden kanssa tapaamisajat erillistapaamisiin, jotka järjestetään kaikissa lähisuhdeväkivallan sovitteluissa. Turvallisessa ja luottamuksellisessa erillistapaamisessa asiakas voi mm. kertoa tapahtuneesta, siihen johtaneista syistä ja toiveistaan asian ratkaisemiseksi sekä käsitellä asiaa rauhassa ilman toisen osapuolen läsnäoloa. Erillistapaamisissa arvioidaan edelleen sovittelun edellytyksiä ja, jos ne täyttyvät, edetään yhteistapaamiseen. Arviointia tekevät asiakkaat itse, sovittelija ja sovittelutoimiston ammattihenkilöstö. Pohjanmaan sovittelutoimistossa on erillistapaamisissa aina käytössä edellytysten arvioinnin tukena ns "Danielan lomake". Erillistapaamisissa keskustellaan aina tarpeesta jatko- ja tukipalveluille. Danielan lomake tulisi mielestämme olla käytössä kaikissa lähisuhdeväkivallan sovitteluissa ja sitä voi tarvittaessa päivittää esimerkiksi perustettavan työryhmän toimesta.

Yhteistapaamisessa asiaa käsitellään uudestaan asiakkaiden haluamassa ja tarvittavassa laajuudessa. Luottamuksellisista erillistapaamisista tuodaan asiakkaiden kanssa yhteistapaamiseen sovittelulle merkitykselliset ja mahdollista jatko- ja tukipalvelua vaativat asiat sekä asiat, mitkä osapuolet haluavat tuoda yhteiseen keskusteluun. Yhteistapaamisessa keskustellaan aina väkivallasta ja sen muodoista ja väkivalta tuomitaan. Mikäli aito sovinto syntyy, laaditaan yhteistapaamisessa sovittelusopimus.

Yhteistapaamisessa asiakkaiden henkinen ja fyysinen turvallisuus turvataan. Tarvittaessa yhteistapaamisia voidaan järjestää useampia.

Työryhmä ehdottaa, että toinen sovittelija olisi sovittelun ammattihenkilö. Pohjanmaan sovittelutoimisto ei kannata tätä ehdotusta. Lähisuhdeväkivallan sovittelijoina voivat toimia sovittelun ammattihenkilöstön lisäksi vain tehtävään erityisesti valitut ja koulutetut vapaaehtoiset sovittelijat. Pohjanmaan sovittelutoimiston kuudestakymmenestä sovittelijasta tämä erityiskoulutus on 24:llä sovittelijalla. Toimistomme lähisuhdeväkivallan sovittelijat omat sitoutuneita ja motivoituneita ja heillä on paljon osaamista paitsi sovittelusta, lähisuhdeväkivallasta ja sen ilmiöistä, myös oman taustansa, koulutuksensa ja työkokemuksensa kautta. Luottamus henkilökunnan ja sovittelijoiden kesken toimii ja asiakkailta tuleva palaute kaikista sovitteluista on ollut erinomaista. Sovittelutoimistoissa asiakaspalautetta kerätään THL:n palautelomakkeen kautta sovitteluiden jälkeen.

Tällä hetkellä suurimmassa osassa toimistoissa kamppaillaan liian suurten työmäärien kanssa aloitteiden ja työmäärän lisääntymisen vuoksi Mikäli työryhmän ehdottama työparityöskentely (ammattihenkilö-sovittelija) toteutuisi, vaatisi se suuria taloudellisia lisäresursseja sovittelutoimistoiden henkilökuntaan eikä olisi mielestämme tarkoituksenmukaista käyttää työajasta valtaosaa sovittelutyöhön, kun on olemassa kokeneet ja koulutetut sovittelijat, jotka ovat hyvin tuloksin sovitelleet lähisuhdeväkivaltaa vuosien ajan. Mikäli lähisuhdeväkivallan sovittelussa on erityisen haastavia tapauksia tai esimerkiksi epäily uhrin voimavaroista tai painostuksesta, sovittelee nykytilanteessakin ammattihenkilöstö joko työparina kahdestaan tai sovittelijan kanssa tällaiset tapaukset. Sovittelutoimistoiden tulee aina käyttää harkintaa missä tilanteessa asiaa sovittelee vapaaehtoiset sovittelijat, ja missä tilanteessa mukana on sovittelun ammattihenkilö.

Vapaaehtoiset sovittelijat valitaan peruskurssille hakemusten ja haastattelujen kautta. Sovittelun peruskurssi kestää 54 tuntia. Lähisuhdeväkivallan sovitteluun koulutettavat sovittelijat valitaan sovittelijoista, joilla on suoritettuna sovittelun peruskurssi ja heillä on vähintään vuoden kokemus sovittelijana toimimisesta. Kaikki koulutukseen hakeutuvat haastatellaan ennen valintaa. Sovittelun ammattihenkilöstö on arvioinut jo ennen koulutukseen pääsyä mm. kunkin koulutukseen hakijan henkilökohtaista soveltuvuutta ja motivaatiota sovitella lähisuhdeväkivaltaa, valmiutta sitoutua ohjaukseen ja reflektioon ammattihenkilöstön kanssa sekä sovittelijan henkilökohtaisia voimavaroja, valmiutta osallistua säännöllisesti koulutuksiin ja vertaistapaamisiin.

Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden jatkokoulutus vastaa 5 opintopistettä. Pohjanmaan sovittelutoimistossa koulutus on toteutettu pitkänä yli vuoden pituisena prosessina, johon on kuulunut kolme viikonloppua, jonka lisäksi on vähintään kuusi pienryhmätapaamista ja henkilökohtaisia keskusteluita ja sovitteluita kokeneen lähisuhdeväkivallan sovittelijan ja/tai henkilökunnan kanssa. Sovittelijoiden koulutuksissa noudatetaan THL:n valtakunnallista koulutusrunkoa. Lähisuhdeväkivallan koulutuksessa väkivaltailmiötä lähestytään erilaisista teoreettisista selitysmalleista ja viitekehyksistä käsin ottaen huomioon asianomistajan, epäillyn, läheisten ja perheen näkökulmat. Koulutuksen aikana sovittelijat refleктоivat teorian tietoa ja käytännön toimintaa sekä niissä heräviä kysymyksiä ja kehittämishaasteita. Lisäksi he pohtivat oppimistehtävien, kehittämishankkeen ja ryhmäkeskustelujen avulla toimintaansa, työstävät omaa ihmiskäsitystään, omia asenteitaan ja mahdollisia vastatunteitaan lähisuhdeväkivaltaan ja sen sovitteluun.

Lähisuhdeväkivallan sovittelijoille järjestetään koulutuksen jälkeenkin vuosittain pienryhmätapaamisia, jatkokoulutuksia, asiantuntijaluentoja sekä tutustumiskäyntejä paikalliseen lähisuhdeväkivallan auttamisverkostoon. Pohjanmaan sovittelutoimistossa pidetään vuosittain vähintään viisi lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden tapaamista/täydennyskoulutusta sekä Vaasan että Kokkolan/Pietarsaaren alueella. Pidämme hyvänä käytäntönä toimintatapaamme pitää sovittelijoiden koulutuksia ja tapaamisia alueellisesti silloin kun palveluntuottajalla on laaja toimialue. Sovittelijoiden osaaminen ja motivaatio vapaaehtoistyöhön pysyy yllä sekä heidän keskinäinen yhteistyö ja vuorovaikutus toimivat, kun mahdollistetaan useita koulutuksia ja tapaamisia vuosittain paikallistasolla. Lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden tukena on aina sovittelutoimiston ammattihenkilöstö.

Resurssit

Työryhmän kehittämis ehdotukset resurssien ja asiantuntemuksen lisäyksestä sovittelupalveluihin ovat kannatettavia. Lähisuhdeväkivaltailmiöön puuttuminen vaatii todella laaja-alaista, kokonaisvaltaista tarkastelua. Emme kuitenkaan kannata ehdotusta, jonka mukaan jokaisessa sovittelutoimistossa tulisi olla nimenomaan sosiaalityöntekijä, jonka vastuulla yksinomaan olisi sovittelun edellytysten arviointi. Sovittelutoimistojen henkilökunta on ammattitaitoista ja pitkän kokemuksen omaavaa. Mikäli arviointia tekisi vain laillistettu sosiaalityöntekijä, voisi hänen työkuorma kasvaa hyvin suureksi ja muiden ammattihenkilöiden osaaminen lähisuhdeväkivallasta laskisi, jos lähisuhdeväkivallan selvitystyö olisi keskitetty vain yhdelle henkilölle toimistokohtaisesti. Yhdelle ihmiselle työn keskittäminen on myös haavoittuvaa työn kannalta. On toimistoja, joissa on satoja lähisuhdeväkivallan aloitteita vuosittain. Yhden henkilön resurssit eivät mahdollista suurimmassa osassa toimistoja laadukasta sovittelutyötä ja palveluohjausta. Lisäksi toimistot ovat alueellisesti ja muiden erityispiirteiden (esimerkiksi kaksikielisyys) vuoksi erilaisia ja yhden työntekijän resurssi esimerkiksi maantieteellisesti hyvin laajoilla alueilla ei olisi riittävä eikä yksi työntekijä pystyisi käymään dialogia ja vetämään sovittelijoiden koulutuksia ja vertaistapaamisia kaikkien lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden kanssa. On tärkeää, että myös henkilökunta on lähellä sovittelijoita ja on heihin henkilökohtaisessa yhteydessä jatkuvasti.

Resurssien lisääminen sovittelun ammattihenkilöstöön antaisi entistä paremmat edellytykset perehtyä kokonaisvaltaisesti asiakkaiden tilanteisiin ja varmistaisi laadukkaat sovittelupalvelut koko valtakunnassa. Yhteistyö paikallisten tukipalveluiden ja yhteistyöverkostojen kanssa on myös oleellisen tärkeää ja sitä tulee lisätä. Nykyisellään resurssit sovitteluiden lisääntymisen vuoksi ovat osassa toimistoissa puutteelliset, koska riittämättömän rahoituksen vuoksi ei voida palkata tarpeeksi henkilökuntaa. Kannatamme toki työryhmän ehdotusta sosiaalityöntekijöiden palkkaamisesta sovittelutoimistoihin, jos siihen on olemassa riittävät taloudelliset resurssit ja asiassa huomioidaan alueelliset ja kielelliset seikat. Sosiaalityöntekijällä on ammatilliset valmiudet tehdä laaja-alainen kokonaisarvio asiakkaan ja perheen tilanteesta ja ylläpitää yhteistyötä laajemmin asiakkaan mahdollisesti jo olemassa oleviin palveluihin.

Valtakunnallinen sovittelupalveluverkosto on sitoutunut työskentelemään vahvemman toimintarakenteen luomiseksi uhrien auttamispalveluiden, väkivallan tekijöiden auttamispalveluiden, rikos- ja riita-asioiden sovittelun ja eri viranomaistahojen kanssa. Kannatamme STM:n nimeämän erillisen työryhmän perustamista, jonka sovitteluasiantuntijuus tulisi taata valitsemalla työryhmään muiden toimijoiden lisäksi vahva sovittelukentän edustus. Työryhmän työskentelyn tueksi tulisi varata työntekijäresurssia lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden, työntekijöiden ja ohjaavien viranomaisten koulutussisältöjen ja koulutusrakenteen uudistamiseksi. Systemaattisten työvälineiden kehittämiseen lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytysten arviointiin sekä asiakaslähtöisen sovitteluprosessin sisällöllinen kehittäminen vaativat pitkäjänteistä työtä, tutkimustietoa ja asiaan perehtyneet henkilöt. Työryhmän kehittämis ehdotukset painottuvat sovittelun edellytysten arviointiin, palveluihin ohjaamiseen ja nykyisiin hyviin käytäntöihin. Väkivallattomuuteen ja muutokseen tähtäävän työn näkökulmasta sovittelupalvelua lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisevässä työssä pitäisi lisätä. Sovittelupalveluun ohjaaminen on erittäin hyvä työmuoto poliisin kenttätyöhön. Valtakunnallisella tasolla tulee varmistaa auttamis- ja palveluverkoston riittävyys. Nykyisellään tukipalveluita ja turvakotipalveluita ei ole saatavilla kohtuullisen välimatkan päässä eikä pienillä paikkakunnilla.

Esitämme myös lisäresurssia Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle lähisuhdeväkivallan sovittelun valtakunnalliseksi tueksi. THL:ään olisi hyvä palkata alan ammattilainen, jonka vastuulla olisi valtakunnallisesti vastata lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyvistä koulutuksista, osaamisen kehittämisestä, valtakunnallisista lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutuksista ja täydennyskoulutuksista sekä henkilökunnan ja sovittelijoiden osaamisen ylläpitämisestä lähisuhdeväkivallan tematiikassa sekä sovittelutoiminnan palvelujen toimivuudesta ja sovittelun vaikuttavuuden arvioinnista.

Palveluohjauksen toteutuminen varmistetaan sovitteluprosessin jokaisessa vaiheessa

Työryhmän selvityksen mukaan lähisuhdeväkivaltailmiöön puuttuminen vaatii kokonaisvaltaista tarkastelua ja kehittämistä yli sektorirajojen. Työryhmä katsoo, että jatkossa yhdessä tekemistä eri

toimijoiden välillä on lisättävä ja lähisuhdeväkivallan kehittämistä pitää suunnitella kokonaisuutena, jossa uhrin sekä väkivaltaa käyttävien henkilöiden auttamispalvelut sekä yhteistyö eri toimijoiden välillä varmistetaan.

Kehittämiskohteena työryhmä on listannut palveluohjauksen toteutumisen varmistamisen sovitteluprosessin jokaisessa vaiheessa siten, että huomioidaan prosessin aikana myös asiakkaan mahdollisesti muuttuneet palvelutarpeet. Sovittelutoimistojen käytännöissä tukipalveluihin ohjaaminen on tärkeä osa lähisuhdeväkivalta-asioissa. Sovittelu on yksi osa väkivaltatyön verkostoa, ja parhaat tulokset asiakkaiden kannalta saadaan yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa

Lähisuhdeväkivalta-asian sovittelualoite saadaan sovittelutoimistoon poliisilta joko esitutinnan jälkeen tai rikosilmoituksen ja vähimmäistutinnan jälkeen tai myöhemmässä vaiheessa syyttäjältä. Sovittelutoimistossa aloitetaan sovittelunedellytysten selvittäminen. Selvittäminen tehdään työntekijän toimesta joko puhelimitse asiakkaan kanssa keskustelemalla tai tapaamalla asiakasta sovittelutoimistolla. Tässä vaiheessa sovittelutoimiston työntekijä (sovitteluohjaaja tai vastuhenkilö) keskustelelee asiakkaan kanssa ensimmäisen kerran hänen mahdollisista muista palvelutarpeistaan. Asiakkaan kanssa keskustellaan osapuolten välisestä aikaisemmasta väkivallasta, uhrin tukiverkostosta sekä tekijän vastuunotosta sekä selvitetään mahdolliset olemassa olevat tukipalvelut sekä niiden tarve (esimerkiksi Rikosuhripäivystys, turvakodin avopalvelut, kriisikeskus, kirkon perheasiain neuvottelukeskus, perheneuvola, työterveyspalvelut, lastensuojelu, mielenterveys- ja päihdepalvelut). Osapuolten kanssa käydään läpi myös lasten tilanne, mikäli osapuolten kanssa asuu alaikäisiä lapsia ja tarvittaessa tehdään lastensuojeluilmoitus, mikäli sitä ei ole jostain syystä tehty ja lapset ovat olleet paikalla tapahtuman aikana.

Pohjanmaan sovittelutoimistossa on käytössä tietojenluovuttamislomake. Pidämme tätä hyvänä käytäntönä, joka olisi hyvä ottaa käyttöön valtakunnallisesti. Lomakkeen täyttämällä asian osapuoli antaa suostumuksensa siihen, että sovittelutoimiston henkilökunta välittää asiakkaan nimen ja puhelinnumeron asiakkaan toivomaan tukipalveluun, josta tietojen välittämisen jälkeen otetaan yhteyttä asiakkaaseen ja annetaan hänelle aika keskustelua varten. Pohjanmaan alueella yhteystietoja välitetään suurimmassa osassa sovitteluista. Palveluohjausta suoraan toteutetaan eniten Vaasan ensi- ja turvakodin avopalvelu Avokkiin, seurakunnan perheasiainneuvottelukeskuksiin eri puolilla Pohjanmaata ja Keski-Pohjanmaata, päihdepalveluihin sekä Kriisikeskus Valoon ja Kriisi- ja väkivaltatyön yksikkö Väkevään Kokkolassa. Erillistapaamisten jälkeen asiaa hoitava sovitteluohjaaja tai vastaava käy keskustelut molempien sovittelijoiden kanssa ja arvioi keskusteluiden jälkeen onko yhteistapaamiselle edellytyksiä. Sovittelijat ovat asiansa osaavia ja luotettavia ja osaavat hyvin pohtia käytyjä keskusteluita ja sovittelun edellytyksiä yhteistyössä ammattihenkilöstön kanssa.

Palveluihin ohjaus edellyttää, että tukipalveluita on saatavilla. Tukipalveluiden saatavuudessa on valtakunnallisesti suuria alueellisia eroja ja osapuolilla voi olla satoja kilometrejä palveluun, joka hyödyttäisi heitä parhaiten. On mahdollista, että sovittelupalvelu on ensimmäinen kohta, missä osapuolet keskustelevat lähisuhdeväkivallasta ja tilanteestaan sekä tulevat kuulluksi. Mikäli lähipalvelua ei ole saatavilla, on osapuolia ohjattava esimerkiksi verkkopohjaisiin palveluihin. Sovittelutoimistoissa on sovittelijoiden käytössä ajantasaiset yhteystiedot oman toiminta-alueen tukipalvelun tarjoajista.

Sovitteluprosessiin lähisuhdeväkivalta-asioissa kuuluu aina asiakkaiden kanssa käytävät erillistapaamiset. Pohjanmaan sovittelutoimistossa olemme aina noudattaneet tätä ja se kuuluu olennaisena osana lähisuhdeväkivallan sovittelun prosessiin. Työryhmä ehdottaa, että erillistapaamisten sisältöä tulisi kehittää. Sovittelutoimisto kannattaa ehdotusta ja kehittäminen voisi tapahtua esimerkiksi täydennyskoulutuksen muodossa. Erillistapaamiset tulee olla aina pakolliset ja kuulua olennaisena osana jokaiseen lähisuhdeväkivallan sovitteluun. Erillistapaamisten avulla osapuoli saa kertoa esimerkiksi omasta näkökulmastaan tapahtumien kulusta, niiden seurauksista, peloista ja muista mieltä painavista asioista sovittelijoille ilman toisen osapuolen läsnäoloa. Luottamus sovittelijoihin rakentuu, mikä voi helpottaa myös varsinaiseen sovitteluun osallistumista. Myös sovittelijoille avautuu mahdollisuus kuulla osapuolten kertomukset, niissä mahdollisesti olevat erot, sekä heidän toiveensa ja tarpeensa sovitteluun.

Työryhmän kehittämis ehdotuksena on palvelutarpeen arvioimisen kirjaaminen sovittelutoimistoissa käytössä olevaan Sopu -asiakastietojärjestelmään sekä mahdolliseen sovittelusopimukseen. Tämä ehdotus on jo toiminnassa ja Sopu -järjestelmään tulee kirjaus asiakkaan kanssa käydystä keskustelusta tukipalveluihin liittyen. Sovittelutoimisto huolehtii koko prosessin ajan sovittelun luottamuksellisuudesta sekä osapuolten ohjauksesta jatko- ja tukipalveluihin. Palveluiden tarpeen arvioimista yhdessä asiakkaan kanssa tehdään koko sovitteluprosessin ajan.

Tukihenkilöiden käytön vahvistaminen ja uhrin oikeuksien toteutuminen

Raportissa todetaan, että selvitykseen osallistuneissa 180 lähisuhdeväkivallan sovittelutapauksessa tukihenkilön käyttäminen oli poikkeuksellista. Haastatteluissa toimijat kuitenkin kertoivat, että ohjausta tehtiin aktiivisesti. Raportin kehittämis ehdotuksena on tukihenkilön käytön vahvistaminen.

Lähisuhdeväkivallan sovittelussa on tärkeää, että jokaiselle uhrille tarjotaan mahdollisuutta tukihenkilön käyttöön. Parhaimmillaan sama tukihenkilö kulkee uhrin rinnalla koko prosessin ajan aina esitutunnasta oikeudenkäyntiin ja sen jälkeiseen aikaan. Kokemukset tukihenkilön läsnäolosta sovittelutapaamisissa ovat pääosin myönteisiä. Joskus tukihenkilö voi olla uhrin tukena koko sovitteluprosessin ajan, vaikka ei varsinaiseen tapaamiseen osallistukaan. Tukihenkilöiden läsnäolon vähyyys lähisuhdeväkivallan sovittelutapaamisissa voi johtua myös siitä, että sovitteluun ohjautuu sellaisia tapauksia, joissa vapaaehtoisesti sovitteluun osallistuvat uhrin luottavat voimavaroihinsa, haluavat hoitaa asiaansa nimenomaan itse ja kokevat saavansa tarvittavan tuen ja tiedon puolueettomilta sovittelijoilta. Osapuolille kerrotaan aina mahdollisuudesta ottaa mukaan tukihenkilö. Usein osapuolet kertovat, että eivät halua tukihenkilöä, koska kokevat, että heidän omat voimavarat riittävät sovitteluprosessiin osallistumiseen ja osa sanoo kokevansa, että ei halua ulkopuolisia henkilöitä mukaan, kun puhutaan hyvin henkilökohtaisista ja arkaluonteisista asioista luottamuksellisesti.

Kun lähisuhdeväkivallan uhri tarvitsee ulkopuolisen tukihenkilön, tuki hoituu parhaiten rikosuhridirektiivin edellyttämällä tavalla niin, että tukihenkilönä toimii Rikosuhripäivystyksen ammatillisesti ohjattu ja koulutettu tukihenkilö. Rikosuhripäivystys ja sovittelu ovat viime vuosina kehittäneet yhteistä valtakunnallista ohjeistusta, koulutusyhteistyötä, asiakasprosessia ja asiakasohjausten tilastointia. Vapaaehtoisille tukihenkilöille ja sovittelijoille on laadittu ohjeet tukihenkilön ja sovittelijan rooleista sovitteluprosessissa.

Osapuoli voi halutessaan ottaa sovitteluun tukihenkilöksi myös esimerkiksi oman sosiaalityöntelijän, hoitajan/ohjaajan, edunvalvojan tai läheisen sukulaisen tai ystävän. Menettely edesauttaa sitä, että uhrin jatkopalvelut jatkuvat saumattomasti sovittelun jälkeen. Tukihenkilöpalvelujen saatavuutta tulee kehittää maaseudun haja-asutusalueilla, joissa uhri- tai muita tukipalveluja ei ole tai ne ovat pitkien matkojen päässä. Näissä tilanteissa on huomioitava myös erilaisten verkkopalvelujen käytön tunnetuksi tekeminen ja kehittäminen.

Sovittelutoimistojen tulee huolehtia siitä, että lähisuhdeväkivallan sovitteluprosessissa otetaan molempien osapuolten kanssa puheeksi tukihenkilön tarve. Myös epäilyillä voi olla tarve tukihenkilön käyttöön. Puheeksi ottamisen toteutumista seurataan SOPU-tietojärjestelmän avulla.

Sovitteluprosessissa varmistetaan uhrin oikeuksia toteutuminen jokaisessa vaiheessa. Lähisuhdeväkivallan sovittelu on sovittelulain mukaista, valvottua ja osapuolten vapaaehtoisuuteen perustuvaa toimintaa. Menettely täyttää mm. eurooppalaiset sovittelua koskevat suositukset, Istanbulin sopimuksen ja uhridirektiivin vaatimukset. Kuten kerrottu, uhreja ohjataan laajasti eri auttamistahoihin ja heidän kanssaan käydään vähintään kolme keskustelua sovitteluprosessin aikana. Uhrien kanssa käydään keskustelua rikosprosessista ja tiedotetaan mitä rangaistusvaatimuksesta tai vahingonkorvausvaateesta luopuminen merkitsee missäkin vaiheessa rikosprosessia. Uhreja ohjataan selvittämään oikeuksiaan vahingonkorvauksista mm. oikeusaputoimistoihin ja Rikosuhripäivystyksen juristineuvontaan. Uhreja tiedotetaan palveluista sekä tukihenkilömahdollisuudesta ja heitä rohkaistaan huolehtimaan oikeuksistaan ja omista voimavaroistaan mm. varmistamalla, että he joko ovat palveluiden piirissä tai hankkiutuisivat vähintään keskusteluavun piiriin.

Lähisuhdeväkivaltasovitteluiden seuranta

Työryhmä ehdottaa, että sovittujen rikosten sovittelusopimuksia seurataan ja seurannasta tehdään vakiintunut osa prosessia. Pohjanmaan sovittelutoimisto kannattaa ehdotusta, mutta korostaa sovittelun vapaaehtoisuutta ja asiakkaiden päätösvaltaa sopimusten laatimisessa. Seuranta tulee pitää valtakunnallisena hyvänä käytäntönä, mutta sen puuttuminen ei voi olla este sopimuksen tekemisille. Seuranta, kuten palveluiden sitoutumisen kirjaaminen sovittelusopimukseen edellyttää osapuolten omaa tahtoa ja heitä tulee tiedottaa myös salassapitoseikoista sopimukseen liittyen. Sovittelusopimuksen seuranta voi sisältää korvausten suorittamiseen liittyvän seurannan tai käyttäytymissopimukseen liittyvän seurannan. Sopimukseen kirjataan mihin osapuolet ovat sitoutuneet ja miten konflikti ja sen vaikutukset voidaan hyvittää. Hyvitys voi olla rahallinen, anteeksipyyntö sekä käyttäytymissopimus. Käyttäytymissopimuksessa osapuolten kanssa sovitaan, mihin muutostyöhön asianosaiset sitoutuvat. Lisäksi sopimukseen kirjataan seuranta-aika, jos osapuolet suostuvat siihen.

Käyttäytymissopimusten tulisi aina lähtökohtaisesti edistää osapuolten väkivallatonta elämää. Sopimussisällön tulee olla kohtuullinen, eikä se saa loukata osapuolten oikeusturvaa. Lähisuhdeväkivallan sovitteluiden käyttäytymissopimuksien seurantaan asetetaan usein seuranta-aika ja niissä on hyvä käydä läpi se, miten toimitaan, mikäli sopimusta ei noudateta. Seuranta, kuten sovittelukin on kuitenkin vapaaehtoista. Hyvä käytäntö olisi tehdä seurannasta valtakunnallisesti vakiintunut osa prosessia. Mikäli sopimuksessa ei pysytä, on sovittelutoimisto yhteydessä korvausta suorittavaan vastaavaan henkilöön ja käy keskustelun hänen kanssaan ja kehottaa huolehtimaan sopimuksen toteutumisesta. Mikäli sopimus ei toteudu, tiedotetaan uhria hänen oikeuksistaan ja rikosprosessista. Käyttäytymissopimusten seurannassa keskustellaan laajemmin osapuolten tilanteesta ja palveluohjausprosessi jatkuu.

Lähisuhdeväkivaltasovittelusopimuksissa sekä raha- että käyttäytymissopimuksien yhteydessä asianomistaja myös päättää luopuuko rangaistusvaatimuksesta. Koska kyseessä on virallisen syyteenalainen rikos, asianomistajan rangaistusvaatimuksesta luopuminen ei pysäytä rikosprosessia, vaan asian eteneminen oikeuden käsittelyyn on aina syyttäjän päätettävissä.

Kehittämiskokonaisuus 3. Uudistetaan lähisuhdeväkivallan sovittelun koulutusta ja varmistetaan koulutuksen saatavuus yhteisistä kriteereistä, ohjeistuksesta ja lähisuhdeväkivaltailmiöstä.

Nyt käytössä oleva lähisuhdeväkivallan sovittelijoiden koulutuskokonaisuus/ -ohjelma on suunniteltu yhdessä THL:n sovittelun erityisasiantuntijoiden ja sovittelun ammattihenkilöstön kanssa. Sovittelun toimijoilla on tiedossa, että koulutuskokonaisuutta pitää jatkuvasti kehittää ja päivittää. Kehittämistyöryhmän ehdotukset erilaisten systemaattisten työvälineiden kehittämisestä mm. sovittelun edellytysten arviointiin ja riskinarviointiin ovat kannatettavia toimintoja. Näiden uusien työvälineiden käyttöönotto ja koulutus tulee sisällyttää päivitettävään koulutusohjelmaan. Kokoneiden lähisuhdesovittelijoiden perehdytys uusiin työmenetelmiin toteutetaan täydennyskoulutuksella. Koulutuskokonaisuuden suunnitteluun olisi hyvä saada mukaan ulkopuolisia toimijoita, joilla on vankka lähisuhdeväkivallan ilmiön asiantuntemus.

Sovittelutoimistoissa järjestetään lähisuhdeväkivaltaa sovitteleville vapaaehtoisille säännöllisesti täydennyskoulutusta. Kouluttajina toimii mm. lähisuhdeväkivallan erityisasiantuntijoita, menetelmäkouluttajia, vuorovaikutuskouluttajia, terapeutteja, poliiseja ja syyttäjiä. Täydennyskoulutukseen sisältyy kunkin alueen saatavissa olevien tukipalvelujen ajantasaiset tiedot ja tieto palveluntarjoajien toiminnan sisällöistä. Valtakunnallista sovittelijoille suunnattua täydennyskoulutusohjelmaa olisi hyvä kehittää ja päivittää. Lähisuhdeväkivaltaa sovittelevat vapaaehtoiset sovittelijat ovat sitoutuneet osallistumaan täydennyskoulutuksiin.

Sovittelijoille järjestetään myös vertaistapaamia, missä sovittelijoilla on mahdollisuus vaihtaa kokemuksia ja ajatuksia luottamuksellisessa tilanteessa. Joillakin sovittelutoimistoilla järjestetään vapaaehtoisille sovittelijoille työnhajausta ulkopuolisen koulutetun työnhajaan ohjauksessa. Edellä mainituilla tavoilla tuetaan sovittelijoita kehittämään itseään, huolehtimaan itsestään ja erityisesti tuetaan heitä toimimaan ihmisiä tukevana dialogisina lähisuhdeväkivallan sovittelijoina.

Lopuksi

Hyvin toimiva, laadukas ja yhdenvertainen sovittelupalvelu on kansalaisten etu. Pohjanmaan sovittelutoimistossa nähdään jatkuvasti myös lähisuhdeväkivallan sovittelussa hyviä tuloksia, ja perustamme näkemyksemme lähisuhdeväkivallan sovittelun merkityksellisyydestä vuosien kokemukseen. Lähisuhdeväkivallan sovittelun edellytyksille, prosesseille ja käytännöille on luotu selkeät ja toimivat lainsäädäntöön ja ohjeistuksiin perustuvat mallit.

Sovittelutoimistoissa ammattihenkilöstö selvittää sovittelun edellytykset ennen prosessin käynnistymistä ja edellytyksiä tarkastellaan koko sovitteluprosessin ajan paitsi henkilökunnan myös sovittelijoiden toimesta. Huolehdimme koko prosessin ajan asiakkaiden ohjauksesta jatko- ja tukipalveluihin. Alueemme erityispiirteinä ovat kaksikielisyys ja monikulttuurisuus. Pohjanmaan sovittelutoimistossa saa myös lähisuhdeväkivallan sovittelupalvelua osapuolten omalla äidinkielellä -suomeksi, ruotsiksi, englanniksi tai tulkin välityksellä. Jos sovitteluun sopivista lähisuhdeväkivaltatapauksista luovutaan poliittisista syistä, poistaa se näiltä asiakkailta oikeuden ja mahdollisuuden saada apua ja ohjausta sekä mahdollisuuden kohdata ja keskustella asioista turvallisesti ja luottamuksellisesti. Sovittelupalvelua saa yleensä kohtuullisessa ajassa tapahtuman jälkeen. Oikeudenkäyntiä joutuu usein odottamaan pitkänkin ajan.

Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu -raportissa aineisto ja selvitykset keskittyvät pääasiassa uhrin osaan ja uhripalveluihin sekä naisiin kohdistuvaan väkivaltaan. Väkivaltakierteen katkaisemiseksi vähintään yhtä tärkeässä asemassa on epäillyn tuki. Myös epäillyllä tulee olla mahdollisuus tukihenkilöön ja ohjaukseen jatko- ja tukipalveluihin. Pohjanmaan sovittelutoimistossa on jo vuosia tehty yhteistyötä turvakodin avopalveluiden ja alueen muun väkivaltatyön kanssa. Palveluohjausta paitsi henkilökunnan myös osaavien sovittelijoiden taholta on tehty yhteistyöllä hyvällä menestyksellä. On syytä nostaa esille myös seikka, että lähisuhdeväkivalta ei ole läheskään aina naisiin kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa. Lähisuhdeväkivallan sovitteluun ohjautuu paitsi naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, myös sisarusten välistä, aikuisten lasten vanhempiinsa kohdistamaa sekä naisten miehiin kohdistamaa väkivaltaa. Väkivalta on usein molemminpuolista siten, että rikoksen osapuolet ovat sekä uhreja että tekijöitä.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun kehittämisen tulee olla jatkuvaa ja tutkimuksellista tietopohjaa hyödyntävää. Tutkimustiedon kerääminen sovittelun asiakkailta tulee suunnitella ja järjestää voimassaolevien tietosuojakäytäntöjen mukaisesti sekä siten, ettei sovittelun luottamuksellisuus muodostu asiakkaiden kokemusten tutkimisen esteeksi. Raportin ehdotukset antavat hyvän pohjan lähisuhdeväkivallan sovittelun valtakunnallisen kehittämistyön aloittamiseksi.

Pohjanmaan sovittelutoimiston kanta on, että lähisuhdeväkivallan sovittelu täyttää kansainväliset velvoitteet ja on lainmukaista sekä asianosaisille hyödyllistä ja turvallista. Sovittelu rajataan tapauksiin, jotka lain mukaan soveltuvat soviteltavaksi ja ovat uhrin edun mukaisia. Sovittelupalvelu on valtakunnallisesti kattava, edullinen, ammatillinen, asiakaslähtöinen ja yhteisöllinen resurssi, jonka käyttöä ei ole syytä vähentää tapauksissa, jotka sovitteluun sopivat. Lähisuhdeväkivallan sovittelun tulee voida jatkua.

Vaasassa 26.2.2019

Nora Muotio
Pohjanmaan sovittelutoimisto
Sovittelutoimiston vastuuhenkilö
Vaasan kaupunki